

Valstybinio audito ataskaita

DVARŲ NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO UŽTIKRINIMAS

2014 m. balandžio 30 d. Nr. VA-P-50-2-4

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

<u>SANTRUMPOS IR SAVOKOS</u>	<u>3</u>
<u>SANTRAUKA</u>	<u>5</u>
IŠVADOS	5
REKOMENDACIJOS	6
<u>IŽANGA</u>	<u>8</u>
<u>AUDITO REZULTATAI</u>	<u>10</u>
<u>1. Ar tinkamai organizuojamas dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimas</u>	<u>10</u>
1.1. Nekilnojamųjų kultūros vertybių apskaita netiksli ir neinformatyvi	10
1.1.1. Kultūros vertybių statusas, reikšmingumas ir apsaugos tikslai nustatyti neatlikus vertinimo ir ne visada parodo tikrąją kultūrinę jų vertę	12
1.1.2. Ne visi duomenys apie nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir jų valdytojus yra tikslūs ir tinkamai užregistruoti	14
1.2. Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas finansuojamas neturint aiškių prioritetų ir neužtikrina jo išsaugojimo	15
1.3. Nepakankamai teikiama pagalba dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojams	19
<u>2. Ar tinkamai saugomas dvarų nekilnojamas kultūros paveldas</u>	<u>20</u>
2.1. Parengti ne visų dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos dokumentai	20
2.2. Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėseną ne visada vykdoma taip, kaip numatyta teisės aktuose	21
2.3. Nesilaikoma paveldosauginių reikalavimų kontroliuojant dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybą ir priežiūrą	24
<u>PRIEDAI</u>	<u>27</u>

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

Ataskaitoje vartojamos sąvokos:

Kultūros paveldo objektai – pavieniai ar į kompleksą įeinantys objektai, registruoti kaip nekilnojamosios kultūros vertybės, t. y. žemės sklypuose, sklypų dalyse, vandens, miško plotuose ar jų dalyse esantys statiniai ar kiti nekilnojamieji daiktai, kurie turi vertingųjų savybių ir kartu su jais priskirta teritorija yra atskiri daiktinės teisės objektai ar gali jais būti.

Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas – dvarų paveldo dalis – kultūrinės vertės ir visuomeninės reikšmės mus pasiekęs dvaro fizinis, funkcinės teritorinės struktūros dalių vientisas junginys ir/ar atskiros jo dalys, fragmentai ir/ar elementai. Jis yra pagrindinis bendro Lietuvos dvarų paveldo dėmuo.

Valdytojas – kultūros paveldo objekto ir kitų nekilnojamųjų daiktų, esančių pavienio ar kompleksinio objekto teritorijoje arba vietovėje, savininkas ar kitoks valdymo teisių turėtojas (panaudos gavėjas, nuomininkas ir kt.).

Kultūrinė vertė – archeologinė, antropologinė, etnologinė, mitologinė, memorialinė, religinė, architektūrinė, techninė ir technologinė, urbanistinė ar kitokia istorinė, meninė arba mokslinė vertė ir reikšmė.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apskaita – inventorizavimas, konkrečių nekilnojamųjų kultūros vertybių išaiškinimas ir registravimas.

Paveldosaugos reikalavimai – saugomo objekto ar vietovės valdymo, naudojimo, disponavimo jais sąlygos, teritorijos ir apsaugos zonos žemės ir kitos specialiosios naudojimo sąlygos, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytos vertingosioms savybėms apsaugoti.

Pradinė apsauga – nustatyti į Kultūros vertybių registrą įrašytų, bet saugomais nepaskelbtų kultūros paveldo objektų ir statybos ar kitokių darbų metu naujai aptiktų nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reikalavimai.

Apsaugos reglamentas – dokumentas, kuriuo nustatomi konkretaus nekilnojamojo kultūros paveldo objekto, jo teritorijos, apsaugos zonos ar tokių objektų tipo paveldosaugos reikalavimai.

Laikinasis apsaugos reglamentas (specialieji paveldosaugos reikalavimai) – dokumentas, kuriuo pagal Statybos įstatymą nustatomi konkrečios nekilnojamosios kultūros vertybės, jos teritorijos, konkretaus kultūros paveldo statinio arba nekilnojamosios kultūros vertybės teritorijoje ar apsaugos zonoje esančio statinio specialieji paveldosaugos reikalavimai.

Vertingoji savybė – kultūros paveldo objekto, vietovės, jų dalies ar elemento bruožas, vertingas etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu.

Stebėsena (monitoringas) – kultūros paveldo objektų, vietovių periodinis būklės ir jos kitimo stebėjimas, fiksavimas, vertingąsias savybes naikinančių ar žalojančių poveikių vertinimas, apibendrinimas ir prognozavimas.

Priežiūra – valdytojų nuolat vykdomi kultūros paveldo objekto vertingųjų savybių nekeičiantys darbai, kuriems nereikalingas už šio objekto apsaugą atsakingos institucijos sutikimas.

Taikomieji moksliniai tyrimai – eksperimentiniai ir (arba) teoriniai pažinimo darbai, pirmiausia skiriami specifiniams praktiniams tikslams pasiekti arba uždaviniams spręsti.

Tvarkyba – nekilnojamajam kultūros paveldui išsaugoti atliekami darbai: taikomasis tyrimas, remontas, avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, restauravimas, šių darbų planavimas ir projektavimas.

Kompensacija – piniginė išmoka, išmokama privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojams, kuria atlyginamos tvarkybos darbų, atliktų pagal specialias technologijas, užtikrinančias autentiškumo išsaugojimą, bei nustatytus paveldosaugos reikalavimus, šių darbų projektų parengimo ir tyrimų (taikomųjų) išlaidos.

SANTRAUKA

Pagrindinė valstybės misija siekiant išsaugoti kultūrinį paveldą – saugoti ir perduoti jį ateities kartoms kaip tautos savasties išlikimo garantą, kraštovaizdžio sudėtinę dalį bei šalies įvaizdžio formavimo priemonę, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis. Dvarų paveldas – viena iš seniausių ir ryškiausių kultūros paveldo dalių, turinti įvairiausių sudėtinę kultūrinę (architektūrinę, istorinę, urbanistinę ir kitokią) vertę.

Audito tikslas – įvertinti, ar efektyviai organizuojamas dvarų paveldo išsaugojimas.

Audito subjektai – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos.

Audito metu nagrinėjome:

- ar tinkamai organizuojamas dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimas;
- ar tinkamai saugomas dvarų nekilnojamasis kultūros paveldas.

Audituojamas 2005–2013 m. laikotarpis. Analizuojant tendencijas ir pokyčius buvo naudojami ir ankstesnių metų duomenys.

Kultūros vertybių registre 2012-12-31 buvo įrašyti 554 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, iš kurių 135 – paskelbti saugomais (kultūros paminklai ir valstybės saugomi).

Audito procedūras atlikome:

- Kultūros ministerijoje;
- Kultūros paveldo departamente prie Kultūros ministerijos ir jo septyniuose (iš dešimties) teritoriniuose padaliniuose – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Utenos, Telšių;
- 129-iose dvaruose: 23-juose kultūros paminkluose, 79-iose valstybės saugomuose ir 27-iose įrašytuose į registrą („registriniuose“).

Atlikę audito procedūras nustatėme, kad nesilaikant teisės aktų nuostatų buvo išduoti leidimai vykdyti statybos ir tvarkybos darbus. Kultūros paveldo departamentas apie tai buvo informuotas raštu.

Įvertinę surinktus įrodymus, pateikiame valstybinio audito išvadas ir rekomendacijas. Rekomendacijų įgyvendinimo planas pateikiamas 4 priede.

IŠVADOS

1. Kultūros paveldo objekto statusas ir nustatyti apsaugos tikslai dabartiniame Kultūros vertybių registre ne visada parodo ir atitinka jo tikrąją kultūrinę vertę, nes buvo perkelti į Kultūros vertybių registrą, neatlikus jų vertinimo; moksliniai tyrimai atlikti ir vertingosios savybės nustatytos mažiai daliai nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, todėl kultūros vertybių apskaita yra netiksli ir neinformatyvi (1.1.1 skirsnis).
2. Ne visi nekilnojamųjų kultūros vertybių objektai yra užregistruoti Nekilnojamojo turto registre, taip pat neužregistruoti visi juridiniai faktai, susiję su nekilnojamojo kultūros paveldo

- objektų apsauga, todėl valdytojai gali nežinoti su apsauga susijusių faktų ir užtikrinti, kad objektai būtų tinkamai saugomi (1.1.2 skirsnis).
3. Teisinė apsauga taikoma daliai paveldosauginiu požiūriu abejotinos vertės, sunykusių kultūros paveldo objektų, įrašytų į Kultūros vertybių registrą, todėl vykdoma jų stebėseną, naudojami materialiniai ir žmogiškieji ištekliai, kuriuos galima būtų skirti vertingų objektų apžiūrai (1.1.1 skirsnis).
 4. Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas finansuojamas neturint aiškių prioritetų, lėšos dažniausiai skiriamos dvarų avaringos būklės pašalinimo ir būtinoms tvarkybos darbams. Toliau neskiriant finansavimo netvarkomi dvarai nyksta (1.2 poskyris).
 5. Išlaidų už tvarkybos darbus kompensavimo mechanizmas valdytojams nepatrauklus, nėra pateiktos bendros informacijos apie galimybes gauti finansavimą tvarkybai iš kitų valstybinių institucijų ir kitą pagalbą, todėl yra mažai valdytojų, norinčių pasinaudoti kompensacijomis, nepakankamai skatinama tvarkyti kultūros vertybes (1.2 ir 1.3 poskyriai).
 6. Apie 74 proc. dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų teritorijos yra nevientisos ir turi kelis valdytojus, todėl pasitaiko atvejų kai dėl jų skirtingų interesų ir finansinės padėties sunku priimti bendrus sprendimus dėl tvarkybos darbų (1.3 poskyris).
 7. Neparengti 82 proc. į Kultūros vertybių registrą įrašytų dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos dokumentai, kurie įvardija, ką ir kaip reikėtų išsaugoti. Pagal galiojančią tvarką vieni iš apsaugos dokumentų (apsaugos reglamentai) išduodami tik kultūros paveldo objektų valdytojams paprašius, o ne visiems kaip numatyta įstatyme, todėl nesukuriamos prielaidos tinkamai apsaugai (2.1 poskyris).
 8. Neregamentuotas nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklės kaitos vertinimas, kartą per penkerius metus nepatikrinami visi dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, būklės patikrinimo aktuose nepateikiama visa reikalinga informacija, ne visada kontroliuojama kaip laikomasi paveldosauginių reikalavimų, todėl negalima tinkamai atlikti kultūros paveldo objektų būklės ir jos kitimo vertinimo, laiku nustatyti pažeidimus ir imtis prevencinių priemonių (2.2 ir 2.3 poskyriai).

REKOMENDACIJOS

Kultūros ministerijai:

1. Siekiant užtikrinti dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tinkamą apskaitą ir išsaugojimą, numatyti prioritetus jiems nustatant vertingąsias savybes ir skiriant lėšas (1, 2, 3 ir 4 išvada).
2. Siekiant užtikrinti tinkamą nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugą, priežiūrą, naudojimą ir išvengti galimų jų praradimo atvejų:
 - 2.1. Pakeisti ir papildyti teisės aktus, reglamentuojančius apsaugos reglamentų išdavimą, nustatant, kad jie būtų išduoti visiems tokių vertybių valdytojams (7 ir 8 išvada).
 - 2.2. Tobulinti kompensavimo už atliktus tvarkybos darbus mechanizmą, kad jis taptų patrauklesnis kultūros paveldą tvarkantiems ir prižiūrintiems valdytojams (5 išvada).
 - 2.3. Parengti dokumentą, kuriame būtų numatyta, kaip vertinti kultūros paveldo objekto būklės pokytį, ir užtikrinti, kad būtų organizuoti mokymai stebėseną vykdančioms Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių atsakingiems darbuotojams apie jo taikymą (8 išvada).

2.4. Numatyti priemonės, sudarančias sąlygas dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojams išsaugoti dvarų paveldo objektų teritorijos vientisumą (6 išvada).

Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos:

1. Siekiant užtikrinti dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tinkamą apskaitą ir išsaugojimą, numčius terminus nustatyti objektų vertingąsias savybes, parengti apsaugos reglamentus ir išduoti juos valdytojams pirmenybę teikiant paskelbtiems saugomais objektams ir, patikslinus duomenis, su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsauga susijusius juridinius faktus perduoti Nekilnojamojo turto registro tvarkytojui įregistruoti (1, 2 ir 7 išvada).
2. Siekiant rezultatyvesnės kultūros paveldo objektų stebėsenos, surinkti duomenis apie paveldosauginiu požiūriu abejotinos vertės, sunykusius dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, įrašytus į Kultūros vertybių registrą, ir pateikti juos Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboms sprendimams dėl teisinės apsaugos (3 išvada).

IŽANGA

Nacionalinę nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos politiką formuoja Seimas, Vyriausybė ir Kultūros ministerija, Valstybinė kultūros paveldo komisija dalyvauja šią politiką formuojant. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinį administravimą organizuoja ir už jį atsako kultūros ministras, konkrečias apsaugos valstybinio administravimo funkcijas atlieka ir už jų vykdymą atsako Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos ir savivaldybės.

Nekilnojamosios kultūros vertybės yra svarbi mūsų kultūros paveldo, istorijos ir mokslo dalis. Lietuvos kultūros politikos nuostatuose¹ pabrėžiama, kad kilnojamųjų ir nekilnojamųjų kultūros vertybių tinkama priežiūra ir populiarinimas skatina turizmą šalyje, prisideda prie Lietuvos ekonomikos plėtros ir patrauklaus šalies įvaizdžio kūrimo.

Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas yra reikšminga viso Lietuvos kultūros paveldo dalis. Jo apsaugos problemos yra būdingos, o jų sprendimo būdai taikytini visam nekilnojamajam šalies paveldui.

Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijoje² nurodyta, kad valstybės ir visuomenės apsaugos objektas – dvarų paveldas. Išlikusi istorinės dvarų sistemos dalis yra labai vertinga, nes liudija Lietuvos valstybės ilgaamžiškumą, kultūros lygį ir sąsajas su kitų Europos valstybių kultūromis atskleidžia ekonomikos raidą, įvairių socialinių grupių tradicijas, socialinę, politinę, tautinę sanklodą ir jos pokyčius.

Pastaraisiais metais viešojoje erdvėje diskutuojama apie nepakankamą nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugą (dvarai neprižiūrimi), jų panaudojimą visuomenės gerovei ir nepakankamai skatinamą visuomenės domėjimąsi dvarų paveldu. Apie 80 proc. Kultūros vertybių registre esančių nekilnojamojo dvarų paveldo objektų yra blogos fizinės būklės.

Dvarų paveldo vaidmens atkūrimas – priemonės, užtikrinančios dvarų paveldo išsaugojimą – pritaikymą gyvenamajai, reprezentacinei, žemės ūkio ir pramonės, sociokultūrinei ir kitokiai istoriškai susiformavusiai paskirčiai, kuri turi kuo labiau atitikti šiandieninę žmogaus veiklą ir poreikius bei išsaugoti šios kultūros vertybės sudėtį, apimtį, pobūdį, struktūrą ir aplinką.

2003 m. buvo patvirtinta³ Dvarų paveldo išsaugojimo programa, turėjusi padėti spręsti dvarų paveldo išsaugojimo problemas. Pagal šią programą dvarų paveldo išsaugojimas – šio paveldo sisteminis mokslinis tyrimas, nustatymas ir apskaita, teisinis reglamentavimas, saugojimas, pristatymas visuomenei, vaidmens atkūrimas. Jos įgyvendinimo terminas buvo numatytas 2008 m., tačiau esminių pokyčių šiai programai pasibaigus dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojime neįvyko. Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonėse buvo numatyta iki 2009 m. III ketv. parengti dvarų sodybų pritaikymo 2010–2015 metų programos projektą, tačiau jis nebuvo parengtas.

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-05-14 nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“.

² Lietuvos Respublikos valstybinės paminkloaugos komisijos 2002-09-13 sprendimas Nr. 87 „Dėl Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo ir jo integravimo į visuomenės gyvenimą koncepcijos“.

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-04-18 nutarimas Nr. 481 „Dėl dvarų paveldo išsaugojimo programos ir dvarų paveldo išsaugojimo programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“.

Nuo 2005 m., įsigaliojus naujai nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymo redakcijai⁴, pasikeitė apskaitos, saugojimo ir tvarkybos reglamentavimas. Šie pakeitimai turėjo sukurti teigiamus pokyčius saugant nekilnojamąjį kultūros paveldą.

Valstybės kontrolė 2010 m. atliko veiklos auditą „Kultūros paveldo išsaugojimas“⁵: vertino, ar efektyviai vyksta nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo procesas. Audito metu nustatytos problemos (nėra tiksliai apibrėžti reikšmingumo kriterijai, kokių objektus, kodėl ir kaip valstybė turi saugoti, Kultūros vertybių registras nėra tikslus ir informatyvus, daugeliui objektų nenustatytos vertingosios savybės) lieka ne iki galo išspręstos ir šiandien. Audito rekomendacijos kol kas įgyvendintos iš dalies.

Auditas atliktas pagal Valstybinio audito reikalavimus⁶ ir Tarptautinius aukščiausiųjų audito institucijų standartus⁷. Atlikdami auditą darėme prielaidą, kad visi auditoriams pateikti dokumentai yra teisingi, išsamūs ir galutiniai, o jų kopijos atitinka originalus.

Audito metu naudoti pagrindiniai duomenų rinkimo ir vertinimo metodai pateikiami 1 priede.

⁴ Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 Nr. IX-2452 redakcija)

⁵ Valstybinio audito ataskaita: 2010-02-19 Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“.

⁶ Patvirtinta Lietuvos Respublikos valstybės kontrolieriaus 2002-02-21 įsakymu Nr. V-26 (2012-06-28 Nr. V-171 redakcija).

⁷ 3000-asis TAAIS „Veiklos audito įgyvendinimo gairės“ ir 3100-asis TAAIS „Veiklos audito gairės: pagrindiniai principai“ [žiūrėta 2013-09-27]. Prieiga per internetą <http://www.vkontrole.lt/page.aspx?id=350>.

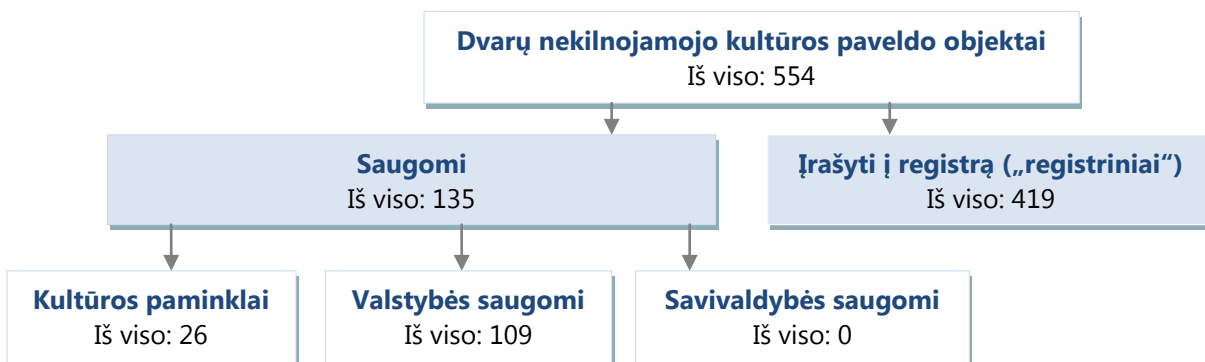
AUDITO REZULTATAI

1. AR TINKAMAI ORGANIZUOJAMAS DVARŲ NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMAS

Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą⁸ nekilnojamosios kultūros vertybės registruojamos Kultūros vertybių registre tada, kai vertybei reikalinga teisinė apsauga.

Audito metu Kultūros vertybių registre buvo 554 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, iš kurių 61 nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei, 299 – privatiems asmenims, o 194 yra mišrios nuosavybės. Iš visų Kultūros vertybių registre esančių dvarų 135 yra kultūros paminklai ir valstybės saugomi. Pagal statusą registre jie turėtų būti laikomi vertingiausiais nekilnojamojo kultūros paveldo objektais. Visi kiti įrašyti į registrą („registriniai“), t. y. laikomi ne tokiais vertingais (žr. 1 pav.).

1 pav. Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skirstymas pagal statusą Kultūros vertybių registre⁹

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Kultūros paveldo departamento pateiktus duomenis

Departamento duomenimis¹⁰ apie 80 proc. registre esančių dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų nyksta, nes jų bendra būklė vertinama kaip bloga arba patenkinama¹¹. Tokios būklės yra 15 kultūros paminklų ir 80 valstybės saugomų dvarų.

1.1. Nekilnojamųjų kultūros vertybių apskaita netiksli ir neinformatyvi

Audito metu laikėmės nuostatos, kad dvarų nekilnojamųjų kultūros vertybių apskaita yra tiksli ir informatyvi, kai Kultūros vertybių registre sukaupiti reikalingi duomenys apie nekilnojamąsias

⁸ Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 Nr. IX-2452 redakcija) 8 str. 8 d.

⁹ 2013-12-13 duomenimis.

¹⁰ Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai nurodė iš viso 534 dvarų būklę (neįskaitant dvarų, kurių teisinė apsauga panaikinta).

¹¹ Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai pateikė duomenis apie dvarų būklę pagal 1–5 balų skalę: 1 – avarinis (sunykęs), 2 – bloga būklė, 3 – patenkinama būklė, 4 – gera būklė, 5 – labai gera būklė.

kultūros vertybes: nustatytas kultūrinę vertę atitinkantis vertybių statusas, reikšmingumas, jų apsaugos tikslai; nustatytos vertingosios savybės, paremtos taikomaisiais moksliniais tyrimais; pateikti duomenys apie valdytojus, o duomenys apie kultūros vertybę įregistruoti Nekilnojamojo turto registre.

2005 m., įsigaliojus naujai Nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymo redakcijai¹², pasikeitė apskaitos reglamentavimas – visoms įrašomoms į Kultūros vertybių registrą nekilnojamosioms kultūros vertybėms turėjo būti nustatytos vertingosios savybės, suteiktas statusas (kultūros paminklas, valstybės saugomas, savivaldybės saugomas, „registrinis“), nustatyti apsaugos tikslai ir vienas iš šių reikšmingumo lygmenų – nacionalinis, regioninis arba vietinis. To nepadarius neaišku kurios vertybės yra vertingiausios kultūriniu požiūriu ir kurias reikėtų siekti išsaugoti prioriteto tvarka.

Dvarų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų statusas, reikšmingumo lygmuo, skelbimas saugomu ir apsaugos tikslai pateikiami 2 paveikslėlyje.

2 pav. Dvarų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų statusas, reikšmingumo lygmuo, skelbimas saugomu ir apsaugos tikslai

KULTŪROS PAVELDO OBJEKTO STATUSAS (REIŠKŠMINGUMO LYGMUO) REGISTRE	ĮREGISTRAVIMAS Į REGISTRĄ / SKELBIMAS SAUGOMU	APSAUGOS TIKSLAI
PASKELBTI SAUGOMAI		
Kultūros paminklai (nacionalinis lygmuo)	Kultūros paveldo departamento ar savivaldybės iniciatyva skelbia Vyriausybė kultūros ministro teikimu, pritarus Valstybinei paveldo komisijai	1. Moksliniam pažinimui 2.Viešajam pažinimui ir naudojimui 3.Viešosios pagarbos
Valstybės saugomi (nacionalinis ir regioninis lygmuo)	Kultūros paveldo departamento ar savivaldybės iniciatyva skelbia kultūros ministras	
Savivaldybės saugomi (vietinis lygmuo)	Kultūros paveldo departamento ar savivaldybės iniciatyva skelbia savivaldybės taryba	
NEPASKELBTI SAUGOMAI		
Įrašyti į registrą („registriniai“)	Vertinimo tarybos sprendimu, kad vertybei reikalinga apsauga	Pradinė apsauga

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal teisės aktų nuostatas

Išsamesnė informacija apie kultūros paminklų, valstybės ir savivaldybių saugomų „registrinių“ objektų įregistravimą, skelbimą saugomais, finansavimą, taikomus apsaugos reikalavimus ir reikalavimus tvarkybos darbų specialistams pateikiama 2 priede.

¹² Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 Nr. IX-2452 redakcija).

1.1.1. Kultūros vertybių statusas, reikšmingumas ir apsaugos tikslai nustatyti neatlikus vertinimo ir ne visada parodo tikrąją kultūrinę jų vertę

Pagal naujus reikalavimus kultūros vertybės statusas turėjo būti suteiktas Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybai¹³ atlikus vertinimą, tačiau vadovaujantis įstatymu¹⁴ 2005 m. nekilnojamosios kultūros vertybės, neatlikus vertinimo, buvo perkeliamos į naująjį registrą iš senojo Nekilnojamųjų vertybių registro ir anksčiau sudarytų respublikinės ir vietinės reikšmės istorijos ir kultūros paminklų (archeologijos, architektūros, urbanistikos, dailės, istorijos) sąrašų, kurie buvo tvirtinami nuo 1963 metų.

Kultūros paveldo departamentas nurodė, kad nekilnojamojo kultūros paveldo objektų **statusas dabartiniame Kultūros vertybių registre ne visada parodo jų tikrąją kultūrinę vertę**, nes buvo perkelti į šį registrą neatlikus jų vertinimo. Tarp „registrinių“ statusą turinčių kultūros paveldo objektų yra tokių, kurių kultūrinė vertė didesnė, nei kai kurių turinčių saugomų statusą (kultūros paminklai, valstybės ir savivaldybės saugomi).

Pagal statusą turėjo būti nustatyti vertybių apsaugos tikslai: mokslinio pažinimo, viešojo pažinimo ir naudojimo, viešosios pagarbos. Atsižvelgiant į apsaugos tikslus saugomoms kultūros vertybėms, kaip svarbesniems kultūriniu požiūriu objektams, taikomos papildomos apsaugos, tvarkybos ir naudojimo sąlygos. „Registriniams“ dvarams taikoma tik pradinė apsauga.

Pažymime, kad pripažintų saugomomis nekilnojamųjų kultūros vertybių sąrašas¹⁵, kuriame nustatyti minėti **apsaugos tikslai**, buvo patvirtintas nenustačius vertingųjų savybių ir nepriskyrus reikšmingumo lygmens, todėl šie tikslai **galėjo būti nustatyti neteisingai**.

Audito metu nustatėme, kad neįvertinus perkeliamų kultūros objektų, į Kultūros vertybių registrą pateko paveldosauginiu požiūriu nevertingi, sunykę nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, kuriems taikoma teisinė apsauga.

Pavyzdys

Juodkaičių buvusios dvaro sodybos fragmentai (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 580) į laikinos apskaitos sąrašą įrašyti 1995-01-31. Objektas 2005 m. perkeltas į naujai įkurtą Kultūros vertybių registrą. Sodybos fragmentų teritorijoje nėra išlikusių su dvaro laikotarpiu siejamų objektų, fiksuojamos tik atskirų pastatų liekanos.

Būtų tikslinga surinkti duomenis apie mažareikšmius ir sunykusius kultūros paveldo objektus, atlikti jų vertinimą, jei reikia panaikinti teisinę apsaugą, ir patikslinti Kultūros vertybių registrą. Taip būtų sudarytos sąlygos efektyviau panaudoti Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių žmogiškuosius ir materialinius išteklius, nes nereikėtų stebėti mažareikšmių objektų, skiriant dėmesį vertingesniems.

Norint patikslinti nekilnojamojo kultūros paveldo objekto statusą būtina nustatyti vertingąsias savybes¹⁶, kurios rodo objekto kultūrinę vertę ir įvardija, ką reikėtų išsaugoti, tačiau **nustatytos mažos dalies dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų vertingosios savybės**.

¹³ Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 Nr. IX-2452 redakcija), 8 str. 5 d., 10 str. 6 d.

¹⁴ Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, 2004-09-28 Nr. IX-2452, 3 str. 1 d.

¹⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-04-29 įsakymas Nr. ĮV-190 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“.

Kultūros paveldo objektų ar vietovių vertingąsias savybes nustato Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių sudarytos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos¹⁷. Audito metu departamentas pateikė informaciją, kad vertinimo tarybos veikia dešimtyje iš 60-ies savivaldybių ir keturios – departamente. Valstybinio audito ataskaitoje „Kultūros paveldo išsaugojimas“¹⁸ departamentui buvo pateikta rekomendacija dėl optimalaus vertinimo tarybų tinklo sukūrimo šalyje. Įgyvendinant ją, papildomai 2010–2013 m. savivaldybėse buvo įsteigtos dvi vertinimo tarybos, o departamente – trys. Vertinimo tarybos 2005–2013 m. nustatė 117-os iš 554-ių į registrą įrašytų dvarų vertingąsias savybes.

Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių darbuotojai paaiškino, kad iki 2005 m. kol nebuvo reikalavimo nustatyti vertingąsias savybes, nekilnojamosioms vertybėms (ir dvarams) buvo nustatomi saugotini elementai¹⁹, tačiau jie buvo nustatyti ne visoms vertybėms. Departamentas nurodė, kad iki 2014 m. nustatytus saugotinus elementus ar vertingąsias savybes, pagal naujus reikalavimus, turėjo 197 iš 554-ių į registrą įrašytų dvarų (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Dvarai, kurių saugotini elementai ir vertingosios savybės nustatyti

Kultūros paveldo departamento teritorinis padalinys	Dvarai, kurių saugotini elementai ar vertingosios savybės nustatyti iki 2014 m.:			Iš viso vnt.
	Kultūros paminklai, vnt.	Valstybės saugomi, vnt.	Įrašyti į registrą („registriniai“), vnt.	
Alytaus	0	0	3	3
Kauno	1	3	16	20
Klaipėdos	0	8	12	20
Marijampolės	2	1	29	32
Panevėžio	0	1	20	21
Šiaulių	0	4	3	7
Tauragės	1	13	0	14
Telšių	6	9	1	16
Utenos	2	13	5	20
Vilniaus	4	10	30	44
Iš viso:	16	62	119	197

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Kultūros paveldo departamento pateiktus duomenis

Nustatyta, kad per aštuonerius metus pagal naujus reikalavimus įvertinta ir vertingosios savybės nustatytos 21 proc. dvarų, todėl vertinome, kaip atrenkami objektai, kurių vertingosios savybės nustatytinos pirmiausia – ar atsižvelgiama į nekilnojamosios kultūros vertybės kultūrinę vertę.

Nors pagal statusą registre vertingiausi paveldo objektai yra paskelbti saugomais (kultūros paminklai, valstybės ir savivaldybės saugomi), nustatėme, kad didžioji dalis dvarų – 94 iš 117-ių, kurių vertingosios savybės nustatytos 2005–2013 m., turi įrašytą į registrą („registriniai“) statusą. Kadangi saugomi (kultūros paminklai, valstybės ir savivaldybės saugomi) dvarai nėra prioritetas, nustatant vertingąsias savybes kyla grėsmė, kad nebus išsaugoti vertingiausi dvarų paveldo objektai.

¹⁶ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 Nr. IX-2452 redakcija), 8 str. 9 d.

¹⁷ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 Nr. IX-2452 redakcija), 8 str. 5 d.

¹⁸ 2010-02-19 Nr. VA-P-50-2-2.

¹⁹ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733, 8 str.

Pavyzdys

Kultūros paminklo Aukštosios Fredos dvaro sodybos teritorijoje (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 1113) pagal 2004 m. su Kultūros paveldo departamento Kauno teritoriniu padaliniu suderintą projektą buvo vykdomi gyvenamojo komplekso statybos darbai. Projekto vykdytojas, nesilaikydamas nustatytų paveldosaugos reikalavimų, sunaikino (nugriovė) dvaro sodybos kompleksą sudarantį objektą – senąją oranžeriją. Nebuvo nustatytos jo vertingosios savybės, todėl nebuvo įvertinta padaryta žala ir nuostolių dydis, nepateiktas ieškinys teismui dėl jų atlyginimo.

Kultūros paveldo departamentas nurodė, kad neatsižvelgiama į dvaro statusą, nustatant vertingąsias savybes. Vertinimai vykdomi pagal poreikį, pateikus prašymus dvarų valdytojams, planuojantiems tvarkybos darbus. Nustatėme, kad tvarkybos darbai buvo vykdomi dvaruose, kurių vertingosios savybės buvo nustatytos šiems darbams pasibaigus.

Pavyzdys

Valstybės saugomo Zyplių dvaro sodyboje (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 1616) 2003–2012 m. buvo vykdomi tvarkybos darbai (vykdyta 11 projektų, kurių bendra vertė 6,7 mln. Lt), bet vertingosios savybės nustatytos tik 2014-01-07.

Kultūros paminklo Rokiškio dvaro sodyboje (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 1010) 2003–2006 m. buvo vykdomi tvarkybos darbai (vykdyti 6 projektai, kurių bendra vertė 2,2 mln. Lt), bet vertingosios savybės nustatytos tik 2014-01-14.

Kultūros paveldo objektų ar vietovių ir jų vertingųjų savybių reikšmingumas nustatomas remiantis moksliniais tyrimais. Taip pat juos privaloma atlikti norint vykdyti kultūros paveldo objekto tvarkybos darbus²⁰. Šiais tikslais atliekami architektūriniai, polichrominiai, archeologiniai, konstruktyviniai, menotyriniai, istoriniai ir kt. tyrimai. Kultūros paveldo departamentas pateikė duomenis, kad **neatlikti taikomieji moksliniai tyrimai 349-ių iš 554-ių registre esančių dvarų**.

Siekiant tikslios ir informatyvios apskaitos, reikėtų, atlikus reikalingus taikomuosius mokslinius tyrimus, nustatyti vertingąsias savybes, patikslinti kultūros vertybių statusą, reikšmingumą ir apsaugos tikslus. Pradėti reikėtų nuo vertingesnių (kultūros paminklų, valstybės ir savivaldybės saugomų) kultūros objektų.

1.1.2. Ne visi duomenys apie nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir jų valdytojus yra tikslūs ir tinkamai užregistruoti

Į Kultūros vertybių registrą duomenys apie valdytojus turi būti registruojami gavus juos iš Nekilnojamojo turto registro. Ne visi valdytojai yra užregistravę duomenis Nekilnojamojo turto registre apie jiems priklausančius dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektus. Departamento pateiktais duomenimis yra 69 proc. objektų, kurių visi valdytojai žinomi. Kitų dvarų žinoma tik dalis valdytojų. Neturint duomenų apie valdytojus (nėra duomenų Nekilnojamojo turto registre, nenustatyta jų buvimo vieta ir kt.) nėra kam pateikti reikalavimus pašalinti pažeidimus. Kai kuriais atvejais iš viso nežinomi dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojai, nes nei vienas iš jų nėra užregistravęs nuosavybės Nekilnojamojo turto registre.

Kultūros paveldo departamentas paaiškino, kad nėra priemonių, kuriomis galima būtų priversti valdytojus šiuos objektus užregistruoti, todėl tokiais atvejais siūlo savivaldybėms inicijuoti jų pripažinimą bešeimininkiais. Departamento atstovų teigimu, turto pripažinimo bešeimininkiu procedūros yra sudėtingos ir ilgos. Dar 2011 m. Vyriausybės potvarkiu buvo sudaryta darbo

²⁰ Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 Nr. IX-2452 redakcija), 8 str. 3 d., 18 str. 1 ir 4 d.

grupė, kuri pateikė siūlymus dėl bešeimininkų ir apleistų pastatų priežiūros problemų sprendimų, tačiau iki šiol problemos neišspręstos.

Atlikus kultūros vertybių duomenų perkėlimą į naująjį Kultūros vertybių registrą ne visi duomenys apie juridinius faktus (apie buvimą registre arba nekilnojamųjų kultūros vertybių teritorijoje (jų apsaugos zonoje) buvo įregistruoti Nekilnojamojo turto registre, nors toks įpareigojimas Kultūros vertybių registro nuostatuose yra numatytas²¹. Kol duomenys apie vertybę neužregistruojami Nekilnojamojo turto registre, valdytojas, įsigydamas objektą gali nežinoti, kad įsigijo kultūros paveldo objektą, kuriam turi būti taikomi paveldosaugos reikalavimai ir sunaikinti vertingąsias savybes.

Nustatėme, kad neužregistravus duomenų apie kultūros paveldo vertybę Nekilnojamojo turto registre, neužtikrinamas nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimas.

Pavyzdys

Ringuvėnų buvusio dvaro I sodybos fragmentų (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių – 623) teritorijoje be Kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio leidimo buvo rekonstruotas buvęs gyvenamasis namas, o buvusio tvarto vietoje pradėta montuoti metalinio karkaso konstrukcija. Šiaulių rajono savivaldybė nurodė, kad leidimas statybai buvo išduotas nesuderinus su Kultūros paveldo departamentu, kadangi Nekilnojamojo turto registro duomenų bazėje nebuvo įrašo apie tai, kad šis objektas yra nekilnojamųjų kultūros vertybių teritorijoje. Iki šiol vyksta teisminiai ginčai.

Siekiant išsaugoti dvarų nekilnojamąjį kultūros paveldą, būtina duomenis apie kultūros vertybės buvimą registre arba nekilnojamųjų kultūros vertybių teritorijoje (jų apsaugos zonoje) įregistruoti Nekilnojamojo turto registre.

1.2. Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas finansuojamas neturint aiškių prioritetų ir neužtikrina jo išsaugojimo

Audito metu vertiname, ar dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimui lėšos skiriamos pagal įvertintą poreikį, ar jos skiriamos vertingiausiems objektams pagal numatytus prioritetus, užtikrinant jų išsaugojimą, ar finansavimo mechanizmas skatina objektų valdytojus tvarkyti ir saugoti dvarų nekilnojamąjį kultūros paveldą.

Kultūros ministerijos vertinimu, vidutinio dvaro sodybos restauravimui ir atkūrimui reikia apie 8 mln. Lt, o vidutinio dydžio dvaro parko atkūrimui apie 5 mln. Lt. Kadangi šiuo metu apie 80 proc. dvarų yra blogos būklės, jiems sutvarkyti (pagal minėtus skaičiavimus) reikėtų apie 3 mlrd. Lt.

Kultūros ministerija ir Kultūros paveldo departamentas pateikė informaciją, kad dvarų paveldo išsaugojimui 2003–2013 m. skyrė 54,6 mln. Lt: iš ministerijos administruojamos Valstybės investicijų programos (30 mln. Lt), departamento vykdomos Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos (24,1 mln. Lt) ir kitų programų (0,5 mln. Lt).

Kultūros ministerija ir Kultūros paveldo departamentas nekaupia informacijos, kiek valstybės mastu iš viso skiriama lėšų dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektams. Audito metu surinkome duomenis iš institucijų (Žemės ūkio, Aplinkos ir Ūkio ministerijų, Nacionalinės

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-09-29 nutarimas Nr. 1053 „Dėl kultūros vertybių registro įsteigimo ir kultūros vertybių registro nuostatų patvirtinimo“ (2009-09-23 Nr. 1179 redakcija).

mokėjimų, Aplinkos projektų valdymo, Lietuvos verslo paramos ir Centrinės projektų valdymo agentūrų), kurios lėšas skyrė ne tiesiogiai dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimui, bet kitiems tikslams – pritaikymui turizmo reikmėms, infrastruktūros ir paslaugų plėtrai, kelių įrengimui ir priežiūrai, aplinkos sutvarkymui ir kt.

2003–2013 m. dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektams įvairios institucijos skyrė apie 347 mln. Lt: 104 mln. Lt – valstybės biudžeto lėšų ir 243 mln. Lt – ES lėšų. (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektams 2003-2013 m. skirtos lėšos, mln. litų

Institucija	Skirta lėšų (mln. Lt)
Kultūros ministerija	54,6
Susisiekimo ministerija (Lietuvos automobilių kelių direkcija)	4
Aplinkos ministerija	2,4
Savivaldybės	43
Iš viso valstybės biudžeto lėšų:	104
Ūkio ministerija (Lietuvos verslo paramos agentūra)	179,2
Žemės ūkio ministerija (Nacionalinė mokėjimo agentūra)	15,8
Aplinkos ministerija (Aplinkos projektų valdymo agentūra)	34,2
Centrinė projektų valdymo agentūra	13,5
Iš viso ES struktūrinių fondų lėšų:	242,7
Iš viso:	346,7

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal institucijų duomenis

Audito metu vertinome, kaip Kultūros paveldo departamentas paskirsto lėšas – 24,1 mln. Lt (tvarkybos darbų finansavimas – 22,3 mln. Lt ir kompensacijos privačios nuosavybės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojams – 1,8 mln. Lt) dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų išsaugojimui iš departamento vykdomos Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos.

Nekilnojamųjų kultūros vertybių valdytojai, kuriems reikalinga valstybės parama, kreipiasi į departamentą su paraiškomis dėl finansavimo. Įvertinus prašymus, sudaroma Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa, pridedamas tvarkytinų objektų sąrašas. Programos lėšos skiriamos visiems kultūros paveldo objektams (ir dvarams).

Iki 2005 m. teikti paraiškas ir pasinaudoti valstybės parama iš Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai skirtų lėšų galėjo visi nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojai nepaisant jų statuso Kultūros vertybių registre. 2005–2013 m. paraiškas galėjo teikti tik saugomų²², objektų valdytojai (kultūros paminklų, valstybės ir savivaldybės saugomų), o nuo 2014 m. grąžinta vienoda galimybė visiems kultūros paveldo objektų valdytojams pretenduoti į valstybės biudžeto lėšas²³.

²² Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus įsakymai: 2005-07-01 Nr. Į-303 „Dėl Paraiškų finansuoti kultūros paveldo objektų tvarkybos ir neatidėliotinus saugojimo darbus iš nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai skirtų valstybės biudžeto lėšų padavimo, priėmimo ir nagrinėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“: 2007-06-20 Nr. Į-255 „Dėl Prašymų finansuoti kultūros paveldo objektų tvarkybos ir neatidėliotinus saugojimo darbus iš Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai skirtų valstybės biudžeto lėšų teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

²³ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2009-07-23 įsakymas Nr. Į-329 „Dėl Prašymų finansuoti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos ir neatidėliotinus saugojimo darbus, į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių, taip pat vertybių, kurios yra viena iš nekilnojamojo kultūros paveldo statinio vertingųjų savybių, ir dailės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tyrimų, konservavimo bei restauravimo ir apsaugos priemonių įrengimo darbus iš Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai skirtų valstybės biudžeto lėšų teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2 p. (2013-10-21 Nr. Į-309 ir 2014-01-16 Nr. Į-17 redakcijos).

Departamentas nurodė, kad lėšų poreikis dvarų nekilnojamajam kultūros paveldui iš minėtos programos 2005–2013 m. buvo 63 mln. Lt. (50-iai dvarų). Buvo skirta 18,5 mln. Lt 38-iems dvarams, t. y. 29 proc. paraiškose prašomos sumos. Iš viso iš Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos 2003–2013 m. buvo skirta 22,3 mln. Lt, tačiau poreikis pateiktas tik nuo 2005 metų. Šios lėšos dažniausiai buvo skiriamos dvarų avaringos būklės pašalinimo ir būtiniems tvarkybos darbams, tačiau, net ir likvidavus dvaro pastato avarinę būklę, toliau neskiriant lėšų, nepritaikytas ir nenaudojamas dvaras nyksta.

Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšomis buvo finansuojama ir 2003–2008 m. Dvarų išsaugojimo programa²⁴, kurios svarbiausias tikslas – užtikrinti sąlygas dvarų paveldą įvairiapusiškai integruoti į bendrą šalies ekonominę, socialinę, kultūrinę plėtrą, išsaugoti šias kultūros paveldo vertybes. Programoje numatytas orientacinis lėšų poreikis – 43,6 mln. Lt, tačiau jos įgyvendinimui skirta 12,8 mln. Lt. Nustatėme, kad programos tikslas nepasiektas – įgyvendinta, dalis (53 proc.) priemonių (žr. 3 priedą).

Vyriausybės 2008–2012 m. programos įgyvendinimo priemonėse buvo numatyta iki 2009 m. III ketv. parengti naują dvarų sodybų pritaikymo 2010–2015 m. programos projektą, tačiau jis neparengtas. Nustatėme, kad 2008 m. Kultūros ministerija Vyriausybei pristatė Lietuvos dvarų sodybų panaudojimo programos koncepciją, tačiau pati programa neparengta.

Audito metu surinkome informaciją, ar Kultūros ministerija ir Kultūros paveldo departamentas lėšas skyrė vertingiausiems dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektams ir užtikrino jų išsaugojimą.

Kultūros vertybių registre yra 26 nacionalinės reikšmės dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai – kultūros paminklai, t. y. vertingiausi dvarai. Nustatėme, kad 18-ai iš jų Kultūros ministerija ir Kultūros paveldo departamentas skyrė lėšų, tačiau finansavimas neužtikrino jų išsaugojimo, nes 11-os būklė bloga arba patenkinama.

Kadangi poreikis didelis, o lėšų skiriama nepakankamai, vertinome, ar yra nustatyti prioritetai, užtikrinantys vertingiausių dvarų išsaugojimą.

1992 m. Vyriausybė patvirtino²⁵ neprivatizuotinių dvarų sąrašą, kuriuo buvo siekiama išsaugoti buvusias dvarų sodybas – istorijos ir kultūros paminklus. Kultūros paveldo departamento atstovų nuomone, jis laikytinas prioritetinių objektų sąrašu. Jame yra 18 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, tačiau jų valdytojai neturi jokių išskirtinių sąlygų gaunant finansavimą, netinkamai užtikrinama šių objektų apsauga. Paskutinį kartą sąrašas atnaujintas 2002 m., tačiau iki 2014 m. nustatyti tik septynių jame esančių dvarų vertingosios savybės ar saugotini elementai.

Pavyzdys

Vyžonių buvusio dvaro sodyba (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 856) įtraukta į neprivatizuotinių buvusių dvarų sodybų teritorijų sąrašą. Dvaro sodybos teritorijoje vykdoma nelegali statyba ir suformuotas žemės sklypas. Vienas iš buvusio dvaro sodybos pastato (gyvenamojo namo) valdytojų (privatus asmuo), nesuderinęs su Kultūros paveldo departamento teritoriniu padaliniu, savavališkai padidino priestatą, o šiam nelegaliam statiniui statybos eigoje buvo neteisėtai suformuotas žemės sklypas. Šiuo metu vyksta teisminiai ginčai dėl savavališkų pastatų nugriovimo ir valstybinės žemės pirkimo-pardavimo sutarties panaikinimo.

²⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-04-18 nutarimas Nr. 481 „Dėl Dvarų paveldo išsaugojimo programos ir Dvarų paveldo išsaugojimo programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“.

²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992-04-07 nutarimas Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykstant privatizavimą ir žemės reformą“.

Kultūros paminklus, kurie dėl išskirtinės mokslinės, istorinės ar kultūrinės vertės turi būti prieinami visuomenei, Vyriausybė kultūros ministro teikimu įrašo į Valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašą²⁶, tačiau jiems taip pat nesudarytos jokios išskirtinės sąlygos gauti finansavimą, todėl yra rizika, kad nebus išsaugoti vertingiausi kultūros paveldo objektai. Atsižvelgiant į tai, kad į šį sąrašą įtraukiami vertingiausi kultūros paveldo objektai, valstybės mastu turėtų būti numatytos priemonės, užtikrinančios jų išsaugojimą.

Be minėtos valstybės paramos, privačios nuosavybės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojais iš Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos gali gauti kompensacijas²⁷ už prieinamų visuomenei nekilnojamųjų kultūros objektų tyrimo, konservavimo, restauravimo, avarijos grėsmės pašalinimo ir tvarkybos darbų projektų parengimo išlaidų dalį.

Apie 80 proc. kultūros vertybių registre esančių dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų yra blogos fizinės būklės, nes valdytojams trūksta lėšų juos sutvarkyti ir pritaikyti naudojimui, tačiau per 2006–2013 m. 18 dvarų valdytojais pateiktą tik 26 paraiškas išmokėti kompensacijas (jų nurodytas lėšų poreikis – 3,7 mln. Lt). Išmokėta 1,8 mln. Lt 16-os dvarų valdytojams, patenkintos 24 paraiškos (išmokėta suma mažesnė už prašytą, nes 100 proc. kompensuojami tik tyrimai, o kiti tvarkybos darbai kompensuojami 30–70 proc.).

Nepaisant to, kad patenkinta dauguma minėtų paraiškų, privačių dvarų valdytojų nuomone, kompensavimo mechanizmas tobulintinas, pavyzdžiui, pinigų susigrąžinimo terminas (prašymai išmokėti kompensaciją už prieinamų visuomenei lankyti objektų tvarkybos darbų išlaidas Kultūros paveldo departamentui teikiami iki einamųjų metų spalio 15 d.), garantija dėl kompensacijos (tinkamai parengęs reikalaujamus dokumentus valdytojas neturi garantijų, kad kompensacija bus išmokėta tais pačiais metais).

Siekiant skatinti ir privačius valdytojus tvarkyti kultūros paveldą, Kultūros ministerija turėtų ieškoti būdų, kaip tobulinti kompensavimo mechanizmą, kad jis taptų patrauklesnis paveldą tvarkantiems valdytojams ir skatintų juo pasinaudoti.

Nesusitarus dėl aiškių prioritetų ir neskatinant investuoti į nekilnojamąjį kultūros paveldą, valdytojais nesiekia kultūros paveldo objektus išsaugoti juos pritaikant naudojimui, pasitaiko atvejų, kai, užuot investavus į turimus kultūros paveldo objektus, statomi nauji pastatai. Pavyzdžiui, ES lėšomis statomi nauji kultūros namai, nors šalia yra nesutvarkytas valstybės saugomo dvaro pastatas.

Siekiant dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo fizinės būklės pagerėjimo ir išsaugojimo, tvarkybos darbų finansavimas turi būti nuoseklus ir ilgalaikis. Būtų naudinga nusistatyti vertingiausius dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir finansavimą jiems skirti prioriteto tvarka. 2014–2020 m. ES finansinėje perspektyvoje Kultūros ministerija administruos paramos lėšas (numatyta 652 mln. Lt), kurias galės skirti kultūros paveldo išsaugojimui. Svarbu, kad už paveldo apsaugą atsakingos institucijos ir paveldo valdytojais susitartų ir numatytų prioritetus, institucijų atsakomybę, kad lėšos būtų kryptingai skiriamos nekilnojamojo kultūros paveldo objektams.

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-06-19 nutarimas Nr. 659 „Dėl valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašo patvirtinimo“.

²⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012-08-27 įsakymas Nr. IV-563 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. IV-157 „Dėl Privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, 3 p.

1.3. Nepakankamai teikiama pagalba dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojams

Audito metu vertinome, ar dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojai informuojami apie galimą finansavimą, ar ši informacija susisteminta ir viešai paskelbta, ar prieinama metodinė pagalba dvarų valdytojams, norintiems atkurti dvarą, ar visuomenėje šis paveldas yra populiarinamas.

Peržiūrėję Kultūros ministerijos ir Kultūros paveldo departamento internetinius puslapius nustatėme, kad nėra bendros informacijos apie galimybes valdytojams gauti finansavimą dvarų tvarkybai ir kitą pagalbą. Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojams pateikiami tik bendri teisės aktai, jiems praverstų ir nuorodos į visus, ne tik Kultūros ministerijos administruojamus, lėšų šaltinius, skirtus šio paveldo sutvarkymui ir pritaikymui.

Dvarų valdytojai pasigenda metodinių rekomendacijų dėl dvarų pritaikymo įvairiai paskirčiai, užsienio šalių praktikos pavyzdžių. Departamentas, įgyvendindamas Dvarų paveldo išsaugojimo programos priemones, buvo parengęs Lietuvos dvarų paveldo objektų gidą lietuvių ir anglų kalbomis ir 2004 m. paskelbęs savo internetiniame puslapyje, tačiau audito metu ši informacija nebuvo skelbiama ir auditoriams departamentas jos nepateikė.

Auditoriams bendraujant su Kultūros ministerijos, Kultūros paveldo departamento, Turizmo departamento ir Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos atstovais buvo išsakyta nuomonė, kad trūksta sistemingo ir nuoseklaus dvarų paveldo pristatymo ir populiarinimo visuomenėje. Tai svarbu siekiant padėti visuomenei geriau pažinti ir lankyti kultūros paveldo objektus, pateikiant galimus lankymo maršrutus ar kitokią informaciją tiek užsienio, tiek vietos turistams.

Pavyzdys

Europos kultūros kelių institutas ir Kultūros paveldo departamentas atliko 2001–2011 m. Trakų Vokės parko restauravimo ir galimybių studiją. Joje buvo numatyta plėtoti vieną iš E. Andrė parkų, kuris po restauravimo turėjo tapti siūlomo įgyvendinti Europos Tarybos parkų ir sodų kelio dalimi Lietuvoje. Departamentas 2011 m. parengė dvaro specialųjį planą, tačiau toliau jokie darbai nebuvo vykdomi. Atgaivinus E. Andre parkus (Lentvario, Trakų Vokės, Užutrakio ir Palangos dvarų) ir padarius turistinį apžvalgos parko kelią, padidėtų lankytojų srautai, toks kelias galėtų būti įdomus ne tik Lietuvos turistams.

Būtų naudinga sukurti geresnį tvarkomų dvarų prieinamumą, savivaldybės galėtų sutvarkyti turistinių objektų infrastruktūrą (įrengti geresnius kelius, nuorodas, rodykles, kt.).

Savivaldybės įgaliosos²⁸ rūpintis, saugoti ir populiarinti jų teritorijose esantį kultūros paveldą, atsižvelgti į bendruomenės ar jos narių poreikius ir interesus, tačiau dažnai dvarai yra atstatomi ar restauruojami tik jų savininkų iniciatyva.

Pavyzdys

Ukmergės rajone esantis kultūros paminklas – Siesikų dvaras (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 806) išnuomotas naujam šeimnininkui, kuris nuo 1999 metų iki dabar savo lėšomis sutvarkė ežero pakrantę ir dalį teritorijos, restauravo spirito varyklos pastatą, pradėjo restauruoti dvaro rūmus. Valdytojas pasigenda savivaldybės pagalbos sutvarkant infrastruktūrą aplink dvarą. 2004 m. savivaldybė buvo numačiusi įrengti kelio ženklus su nuorodomis, bet audito metu jie nebuvo pastatyti.

²⁸ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 redakcija Nr. IX-2452), 6 str., 24 str. 3 d.

Išsamesnė informacija apie dvaruose vykdomą kultūrinę-educacinę veiklą pateikiama Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos puslapyje: supažindinama su vykdomais projektais, viešinami turizmui skirti renginiai dvaruose. Daugiau į tokią veiklą turėtų įsitraukti ir valstybinės institucijos, atsakingos už kultūros paveldo sklaidą ir jo populiarinimą.

Pavyzdys

Latvijos turizmo plėtros valstybinės agentūros interneto svetainėje (<http://tava.gov.lv>) pateikiama nuoroda į puslapį lietuvių kalba (www.latvia.travel.lt): pristatoma informacija apie Latvijos pilių ir dvarus, pateikiami išsamūs kelionių maršrutai, paslaugos ar renginiai, pristatoma pilių ir dvarų istorija. Visa informacija agentūros interneto svetainėje pateikiama latvių, anglų, vokiečių ir rusų kalbomis.

Kultūros paveldo departamento atstovai ir dvarų valdytojai įvardijo dar vieną – dvarų komplekso vientisumo išlaikymo problemą. Apie 74 proc. dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų yra nevientisos teritorijos ir turi kelis valdytojus, todėl dėl jų skirtingų interesų ir finansinės padėties sunku priimti bendrus sprendimus dėl tvarkybos darbų. Ši problema minėta ir anksčiau Dvarų paveldo išsaugojimo programoje²⁹, tačiau nebuvo numatyta konkrečių priemonių, kurias įgyvendinus, dvarų valdytojai įgytų teisę į teritorijos vientisumą. Viena galimų problemos sprendimo priemonių – sudaryti galimybę valdytojams pirmiems išsipirkti dvaro teritorijoje esančią žemę.

Taip pat reikėtų šviesti ir informuoti ne tik valdytojus, bet ir vietas bendruomenes apie paveldo išsaugojimo svarbą ir panaudojimo galimybes. Nacionalinės kultūros paveldo apsaugos politikos gairėse numatyta³⁰ kurti ir plėtoti kultūros paveldo objektų pritaikymo ir naudojimo vietas bendruomenių kultūros, socialiniams ir ekonominiams poreikiams nuostatas.

2. AR TINKAMAI SAUGOMAS DVARŲ NEKILNOJAMASIS KULTŪROS PAVELDAS

2.1. Parengti ne visų dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos dokumentai

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme nurodyta³¹, kad Kultūros paveldo departamentas turi sudaryti ir išduoti apsaugos reglamentus, kuriuose surašomi paveldosaugos reikalavimai konkrečių kultūros paveldo objektų valdytojams. Reikalavimai gali būti numatomi ir kituose apsaugos dokumentuose³²: laikinuosiuose apsaugos reglamentuose ir specialiuosiuose planuose.

Audito metu vertinome, ar parengti visų Kultūros vertybių registre esančių dvarų apsaugos dokumentai. Neturėdami šių dokumentų valdytojai ir kultūros paveldo specialistai, atliekantys tokių objektų stebėseną, nežino, ką reikia saugoti, todėl neužtikrinamas tinkamas kultūros paveldo išsaugojimas.

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-04-18 nutarimas Nr.481 „Dėl dvarų paveldo išsaugojimo programos ir dvarų paveldo išsaugojimo programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“, III dalies 25 p.

³⁰ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012-11-16 įsakymas Nr. IV-811 „Dėl Nacionalinės kultūros paveldo apsaugos politikos gairių patvirtinimo“.

³¹ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 Nr. IX-2452 redakcija), 4 str. 5 d., 5 str. 10 d. 9 p.

³² Ten pat, 22 str. 5 d., 23 str. 8 d.

Pagal Kultūros paveldo departamento pateiktus duomenis iki 2014 m. apsaugos dokumentai neparengti 452-iems (82 proc.) registre esantiems dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektams. Departamentas nurodė, kad, vadovaudamasis Kultūros ministro įsakymu, apsaugos reglamentus išduoda tik objektų valdytojams paprašius³³. Siekiant įgyvendinti įstatymą, reikėtų keisti minėtą įsakymą, atsisakant šios sąlygos ir išduoti visiems valdytojams, kaip numatyta įstatyme.

Nustatė, kad, valdytojams neišdavus apsaugos dokumentų, be Kultūros paveldo departamento leidimo vyko neleistinos statybos. Kol departamentas neparengia ir neišduoda apsaugos dokumentų, neužtikrinama nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga.

Pavyzdys

Nebuvo parengtas ir išduotas valstybės saugomo Stemplių dvaro sodybos fragmentų (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 660) apsaugos reglamentas. Šio dvaro teritorijoje be Kultūros paveldo departamento teritorinio padalinio leidimo buvo sujungti ir išplėsti du pastatai (kluonas ir ūkinis pastatas). Departamentas pateikė ieškinį dėl statybą leidžiančio dokumento panaikinimo.

Pažymime, kad saugomiems dvarams (kultūros paminklams, valstybės ir savivaldybės saugomiems) nustatyti griežtesni apsaugos reikalavimai, bet 56 proc. valstybės saugomų ir 27 proc. kultūros paminklo statusą registre turinčių dvarų apsaugos dokumentų neturi.

Norint užtikrinti vertingiausių dvarų išsaugojimą, būtina nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, ypač kultūros paminklų ir valstybės bei savivaldybės saugomų, valdytojams parengti ir išduoti apsaugos dokumentus. Tai sudarytų prielaidas tinkamai vykdyti dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėseną.

2.2. Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėseną ne visada vykdoma taip, kaip numatyta teisės aktuose

Stebėseną atliekama siekiant nustatyti kultūros paveldo objektų ir vietovių periodinį būklės ir jos kitimo stebėjimą, fiksavimą, vertingąsias savybes naikinančių ar žalojančių poveikių vertinimą, apibendrinimą ir prognozavimą³⁴.

Apžiūrą ir fizinės būklės fiksavimą nuo 2005-06-30 vykdė savivaldybių paveldosaugos padaliniai³⁵, o nuo 2012-10-09 ir Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai³⁶ (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėseną vykdančios institucijos ir jų funkcijos.

Laikotarpis	2005-06-30–2012-10-09	2012-10-09–iki dabar
Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai	Metodiškai vadovauja stebėsenai, ją koordinuoja ir organizuoja.	Metodiškai vadovauja stebėsenai, ją koordinuoja ir organizuoja. Ne rečiau kaip kartą per penkerius metus apžiūri kiekvieną Kultūros vertybių registre registruotą kultūros paveldo

³³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-04-19 įsakymas Nr. IV-154 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objekto pavyzdinio apsaugos reglamento patvirtinimo“, 2.1. p.

³⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-06-30 įsakymas Nr. IV-318 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“, 2 p.

³⁵Ten pat, 7 p.

³⁶ Ten pat, aktuali akto redakcija, galiojanti nuo 2012-10-09, 8 p.

		objektą, kuris nėra paskelbtas saugomu valstybės arba savivaldybės.
Savivaldybės paveldosaugos padaliniai	Ne rečiau kaip kartą per penkerius metus apžiūri kiekvieną kultūros paveldo objektą ir fiksuoja jo būklę. Kultūros paveldo objekto tikrinimo metu užfiksuotą būklę įforminti savivaldybės paveldosaugos padalinyje registruojamu kultūros paveldo objekto būklės patikrinimo aktu.	Ne rečiau kaip kartą per penkerius metus apžiūri kiekvieną valstybės ir savivaldybės saugomą kultūros paveldo objektą ir fiksuoja jo būklę.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal teisės aktų nuostatas

Dvarai kaip ir kitos nekilnojamojo kultūros paveldo vertybės turi būti apžiūrėti bent kartą per penkerius metus³⁷, užfiksuota jų fizinė būklė turi būti įforminama kultūros paveldo objekto būklės patikrinimo aktu³⁸. Kasmet turi būti atliekamas poveikių vertinimas ir stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas³⁹. Stebėsenos taisyklėse yra reikalavimas nurodyti kultūros paveldo objekto vertingųjų savybių ir būklės kitimą, tačiau nenumatyti kriterijai arba metodika kaip jį įvertinti.

Audito metu lankėmės septyniuose Kultūros paveldo departamento teritoriniuose padaliniuose (Utenos, Telšių, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Vilniaus), vertinome jų teritorijoje esančių dvarų stebėsenos vykdymą. Peržiūrėję savivaldybių paveldosaugos padalinių ir departamento teritorinių padalinių surašytus 129-ių dvarų (iš jų 103 valstybės saugomi ir kultūros paminklai) 1 806 patikrinimo aktus, nustatėme, kad savivaldybių paveldosaugos padaliniai apžiūros ir fiksavimo kartą per penkerius metus nevykdė 57-iems dvarams. Taip pat nustatėme, kad 660-yje patikrinimo aktų nepateikta visa numatyta informacija (nenurodytos vertingosios savybės ir kiekvienos iš jų būklės apibūdinimas, ankstesnio būklės patikrinimo data, nenurodyta, ar atlikta fotofiksacija ir kt.)⁴⁰.

Nustatėme, kad trys iš septynių departamento teritoriniai padaliniai netinkamai atliko metinį poveikių vertinimą bei stebėsenos apibendrinimą ir prognozavimą apskrities teritorijos mastu – metinėse stebėsenos ataskaitose nepateiktos pakankamos išvados, prognozės ir rekomendacijos, nenurodyta objektų būklės kaita⁴¹. Visų teritorinių padalinių atstovai nurodė, kad tai atlikti jiems yra sudėtinga, nes nėra kriterijų/metodikos, kuri leistų įvertinti objekto būklės kitimą ir vienodai vertinti pokytį.

Stebėsenos taisyklėse numatyta, kad Kultūros paveldo departamentas turi metodiškai vadovauti stebėsenai, ją koordinuoti ir organizuoti⁴².

Aplankyti Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių atstovai nurodė, kad ėmėsi priemonių stebėsenai užtikrinti: įspėjo žodžiu, rašė raštus savivaldybėms, susitiko su savivaldybių paveldosaugos padalinių atstovais metodiniais stebėsenos klausimais, ir tik Telšių ir Klaipėdos

³⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-06-30 įsakymas Nr. IV-318 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“, 7 p.

³⁸ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-05-09 įsakymas Nr. IV-199 „Dėl Kultūros paveldo objekto būklės tikrinimo taisyklių patvirtinimo“, 10 p.

³⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-06-30 įsakymas Nr. IV-318 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“, 9 p. 13 p.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-05-09 įsakymas Nr. IV-199 „Dėl Kultūros paveldo objekto būklės tikrinimo taisyklių patvirtinimo“, 10 p.

⁴¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-06-30 įsakymas Nr. IV-318 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“, 12 p.

⁴² Ten pat, 5 p.

teritoriniai padaliniai nurodė, kad savivaldybėms nevykdant stebėsenos patys departamento teritorinių padalinių inspektoriai važiavo ir tikrino nekilnojamo kultūros paveldo objektus. Pažymime, kad savivaldybių paveldosaugos padaliniai ir departamento teritoriniai padaliniai kartą per penkerius metus iš viso nevykdė apžiūros ir fiksavimo 34-ių iš 129-ių apžiūrėtų dvarų. Departamento teritorinių padalinių atstovai nurodė, kad jų taikomos priemonės nepakankamai efektyvios, nes jie negalioja kontroliuoti savivaldybių paveldosaugos padalinių vykdomos stebėsenos. Taip pat nurodė, kad pasigenda bendro stebėsenos koordinavimo.

Valstybės kontrolės 2010 m. atlikto valstybinio audito „Kultūros paveldo išsaugojimas“⁴³ metu buvo nustatyta, kad savivaldybių paveldosaugos padaliniai netinkamai organizuoja nekilnojamojo kultūros vertybių stebėseną, todėl buvo rekomenduota atskirti valstybės ir savivaldybių kompetenciją saugant nekilnojamojo kultūros paveldą. Tas pačias problemas nustatė ir šio audito metu. Kultūros ministerija 2012 m. pabaigoje pakeitė stebėsenos taisyklę⁴⁴, kuriose numatė, kad Kultūros paveldo departamentas stebės „registrinius“, o savivaldybių paveldosaugos padaliniai – saugomus kultūros paveldo objektus. Kadangi audito metu buvo nepraėję vieneri metai, įsigaliojus minėtam pakeitimui, dar neturėjome pakankamai duomenų įvertinti ar jis užtikrina efektyvesnę nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą.

Nustatėme, kad tinkamai nevykdant stebėsenos naikinamas paveldas.

Pavyzdys

Valstybės saugomo Macikų dvaro sodybos teritorijoje (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 657) nesilaikant paveldosauginių reikalavimų 2009 m. vietoje dvaro sodybos ūkinio pastato pastatytas naujas gyvenamasis namas. Macikų dvaro sodyba 2005–2010 m. laikotarpiu nebuvo stebima.

Savivaldybės nurodė, kad dėl žmoniškųjų ir finansinių išteklių trūkumo nevykdė stebėsenos taip, kaip numatyta teisės aktuose. Ne visose savivaldybėse yra įsteigti paveldosaugos padaliniai, kaip numatyta įstatyme⁴⁵. Paveldosaugos padalinius ar skyrius turi tik septynios iš 57-ių atsakiusių savivaldybių. Kitose savivaldybėse šias funkcijas vykdo vienas asmuo arba jos priskirtos kitas pareigas einančiam darbuotojui (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Atsakomybė už paveldotvarką savivaldybėse

Priskirta atsakomybė už paveldotvarką	Savivaldybių skaičius
Padalinys / skyrius	7
Asmuo	31
Asmuo, vykdamas ir kitas funkcijas	19
Iš viso:	57

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal 57 savivaldybių pateiktus duomenis

Siekiant tinkamai vykdyti stebėseną ir vienodai įvertinti objektų būklės pokytį, reikėtų parengti dokumentą, numatantį kaip tą pokytį vertinti. Parengus tokį dokumentą reikėtų apmokyti Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių atsakingus darbuotojus, taip pat tobulinti stebėsenos organizavimą, užtikrinant visų objektų apžiūrą ir fiksavimą laiku.

⁴³ 2010-02-19 Nr. VA-P-50-2-2

⁴⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-06-30 įsakymas Nr. IV-318 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“ (2012-10-09 redakcija Nr. IV-685), 8 p.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2004-09-28 redakcija Nr. IX-2452), 6 str. 1 d.

2.3. Nesilaikoma paveldosauginių reikalavimų kontroliuojant dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybą ir priežiūrą

Nekilnojamyjū kultūros vertybių apsaugos įstatyme numatyta, kad Kultūros paveldo departamentas turi kontroliuoti kultūros paveldo tvarkybą ir priežiūrą, stabdyti fizinių ir juridinių asmenų atliekamus veiksmus nekilnojamosiose kultūros vertybėse, jų teritorijose ir apsaugos zonose, jeigu nustatoma paveldosaugos reikalavimų pažeidimų⁴⁶. Audito metu vertiname, kaip departamentas vykde minėtą funkciją.

Atlikę audito procedūras septyniuose Kultūros paveldo departamento teritoriniuose padaliniuose nustatėme, kad departamentas neužtikrina paveldosauginių reikalavimų laikymosi vykdant statybos ir tvarkybos darbus septyniuose iš 129-ių apžiūrėtų dvarų.

Nustatėme, kad trimis atvejais departamento atsakingi darbuotojai išdavė leidimus vykdyti statybos ir tvarkybos darbus nesilaikydami teisės aktų⁴⁷, draudžiančių paveldo objektų teritorijose statyti statinius, nesusijusius su paveldo objektų eksponavimu ar tvarkymu, taip pat draudžiančių naikinti ir žaloti paveldo objektus ir jų vertės požymius. Departamentas apie tai buvo informuotas raštu ir audito metu pateikė atsakymą, kad dėl nustatytų faktų buvo imtasi priemonių.

Pavyzdys

Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinis padalinys leido užstatyti naujais gyvenamaisiais namais apie 55 470 kv. m (12,53 proc.) kultūros paminklo Aukštosios Fredos dvaro sodybos (unikalus kodas Kultūros vertybių registre – 1113) teritorijos. Neužtikrinta, kad būtų išsaugota buvusi nekilnojamoji kultūros vertybė – senoji oranžerija. Dvaro sodyba 1992 m. Vyriausybės nutarimu⁴⁸ įtraukta į neprivatizuotinų buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų sąrašą, tačiau pastatyti gyvenamieji namai ir prie jų suformuoti žemės sklypai 2004–2010 m. buvo parduodami naujiems savininkams.

Kauno teritorinis padalinys 2008 m. suderino projektą, kuris leido Noreikiškių buvusio dvaro sodybos (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 184) pastatą – tvartą rekonstruoti į gyvenamąjį namą. Suderinto projekto sprendiniai neatitiko išduotų specialiųjų paminklosauginių reikalavimų, todėl naujos statybos metu buvo sunaikinti šio paveldo objekto vertės požymiai.

Naujas gyvenamųjų namų kvartalas kultūros paminklo Aukštosios Fredos dvaro sodybos teritorijoje.

Rekonstruotas Noreikiškių buvusio dvaro sodybos ūkinis pastatas – tvartas.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos nekilnojamyjū kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2012-11-08 redakcija Nr. XI-2389), 5 str. 10 d.

⁴⁷ Ten pat, 2004-09-28 redakcija, 19 str. 2 d. 1 ir 2 p.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992-04-07 nutarimas Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“.

Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą⁴⁹ Kultūros paveldo departamentas valdytojams, neprižiūrintiems savo turto, gali teikti reikalavimus pašalinti dvarų apsaugos pažeidimus fiziniams ir juridiniams asmenims.

Vertinome, ar departamentas užtikrina, kad dvarų valdytojai tinkamai vykdytų pareigą⁵⁰ laiku šalinti trūkumus ir apsaugoti statinius nuo neigiamo aplinkos poveikio. Taip pat, ar departamento taikomos priemonės (reikalavimai pašalinti pažeidimus, nuobaudos, žalos paskaičiavimas ir kreipimasis į teismą dėl jos atlyginimo ir kt.) užtikrina jų išsaugojimą.

Nustatėme, kad departamento taikomos priemonės ne visada užtikrina dvarų išsaugojimą. Departamento pateiktais duomenimis 2005–2013 m. teritoriniai padaliniai surašė ir siuntė 634 reikalavimus pašalinti pažeidimus dvarų valdytojams, iš kurių 389 buvo įvykdyti arba įvykdyti iš dalies.

Neįvykdžius reikalavimų, Kultūros paveldo departamentas skiria nuobaudas, surašo protokolus arba patraukia administracinę atsakomybę dvarų valdytojus, kurie teismo sprendimu gauna įspėjimus arba baudas. Neįgyvendinus reikalavimų pašalinti pažeidimus, buvo surašyti protokolai 148-iems iš 245-ių objektų valdytojų.

Auditoriai nustatė, kad, valdytojams netvarkant kultūros paveldo objektų, departamento teritoriniai padaliniai ne visada imasi priemonių jų apsaugai užtikrinti, todėl dvarai nyksta.

Pavyzdys

Martyniškių buvusio dvaro sodybos (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 305) pastato – gyvenamojo namo valdytojai (Molėtų savivaldybė ir privatus asmuo) valdomu kultūros paveldo objektu nesirūpina ir jo netvarko, todėl pastatas nyksta. Utenos teritorinis padalinys valdytojams netaikė jokių sankcijų. Kultūros vertybei sunykus 2013 m. buvo panaikinta jo teisinė apsauga.

Kultūros paminklo Dūkšto dvaro sodybos (unikalus objekto kodas Kultūros vertybių registre – 948) teritorijoje yra tvarkomas tik vienas pastatas (dvaro rūmai), o likusieji (3 ūkiniai pastatai) nėra prižiūrimi ir baigia sunykti. Viename iš pastatų keletą metų nebuvo vykdoma stogo dangos priežiūra, todėl pradėjo irti jo konstrukcija. 2013 m. stogas sugriuvo, tačiau dėl kultūros vertybei padarytos žalos atlyginimo kreiptasi į teismą nebuvo (žr. pav.).

2006 m.

2013 m.

Valdytojams netvarkant turimo kultūros paveldo objekto, yra galimybė jį perimti į valstybės nuosavybę, tačiau tai užtrunka dėl ilgai besitęsiančių teismo procesų. Audito metu vyko teisiniai ginčai dėl Kalnaberžės dvaro grąžinimo valstybės nuosavybėn. Auditorių nuomone, valstybė prieš nusavindama dvarą turi numatyti, kaip jį tvarkyti ir panaudoti ateityje.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, 1994-12-22 Nr. I-733 (2012-11-08 redakcija Nr. XI-2389), 14 str. 3 d. 1 p., 5 str. 10 d.

⁵⁰ Ten pat, 14 str. 3 d. 1 p.

Siekiant išsaugoti paveldą svarbu, kad Kultūros paveldo departamentas laiku nustatytų atvejus, kai nesilaikoma paveldosaugos reikalavimų, ir taikytų minėtas priemones, kurias vykdydami valdytojai šalintų trūkumus ir apsaugotų statinius nuo sunykimo.

5-ojo audito departamento direktorė

Rasa Gabrilavičienė

Vyriausiasis valstybinis auditorius

Arturas Balsys

Valstybinio audito ataskaitos kopijos vienas egz. pateiktas Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui.

Auditas atliktas, vykdant 2013-07-02 pavedimą Nr. P-50-2

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:

Arturas Balsys (grupės vadovas)

Vita Kondratavičiūtė

Gabrielė Albertavičiūtė (nuo 2013-07-02 iki 2013-12-31)

Alvydas Aleknavičius (nuo 2013-07-02 iki 2013-10-22)

Dana Dudzevičienė (nuo 2013-09-23)

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos
„Dvarų nekilnojamojo kultūros
paveldo išsaugojimo užtikrinimas“
1 priedas

Pagrindiniai audito duomenų rinkimo ir vertinimo metodai

Eil. Nr.	Metodas	Tikslai
1.	Dokumentų peržiūra – nagrinėjome Kultūros ministerijos, Kultūros paveldo departamento ir teritorinių padalinių dokumentus, susijusius su nekilnojamųjų dvarų kultūros paveldo išsaugojimu, taip pat teisės aktus, reglamentuojančius jų apsaugą, valdymą ir administravimą (Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas ir kt.)	Nustatyti, ar tinkamas teisinis reglamentavimas ir dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo problemos.
2.	Pokalbiai: su Kultūros ministerijos, Lietuvos verslo paramos agentūros, Žemės ūkio ministerijos, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos ir teritorinių padalinių (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Utenos, Telšių) atstovais, Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos atstovais, dvarų valdytojais.	Išsiaiškinti, kaip užtikrinamas dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimas.
3.	Duomenų analizė: Kultūros ministerijos ir Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos pateikti protokolai, veiklos ataskaitos, finansavimo suvestinės; Savivaldybėms (60) siųsti klausimynai; Teritorinių padalinių vidaus dokumentai – stebėsenos apibendrinimo ataskaitos, planai, tikrinimo aktai (129-ių dvarų (iš jų: 23 kultūros paminklai, 79 valstybės saugomi ir 27 – įrašyti į registrą) surašyti būklės patikrinimo aktai), reikalavimai pašalinti pažeidimus. Surinkta informacija iš ministerijų (Aplinkos, Žemės ūkio, Ūkio), Nacionalinės mokėjimų agentūros, Aplinkos projektų valdymo agentūros, Lietuvos verslo paramos agentūros, Centrinės projektų valdymo agentūros, savivaldybių (60), Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos.	Nustatyti dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo problemas ir teigiamus pokyčius, audito ataskaitoje pateikti konkrečių pavyzdžių.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Valstybinio audito ataskaitos
 „Dvarų nekilnojamojo kultūros
 paveldo išsaugojimo užtikrinimas“
 2 priedas

Kultūros paminklų, valstybės ir savivaldybių saugomų bei įrašytų į registrą („registrinių“) objektų įregistravimas į registrą/skelbimas saugomais, finansavimas, apsaugos tikslai ir reikalavimai tvarkybos darbų specialistams

Nekilnojamojo kultūros paveldo objekto statusas	Įregistravimas registre / skelbimas saugomu	Finansavimas	Apsaugos tikslai	Reikalavimai tvarkybos darbų specialistams
Kultūros paminklai	Nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objektus ir vietas kultūros ministro teikimu, pritarus Valstybinei kultūros paveldo komisijai, Vyriausybė skelbia kultūros paminklais.	Gali pretenduoti į valstybės biudžeto lėšas. Gali būti kompensuojamos taikomųjų tyrimų, tvarkomųjų paveldosaugos darbų bei jų projektavimo išlaidos.	1) mokslinio pažinimo – išsaugoti archeologinius ir kitus unikalius istorinių duomenų, kuriuos galima perimti atliekant saugomo objekto ar vietovės mokslinius tyrimus, šaltinius.	Trečiąją kvalifikacinę kategoriją turintys specialistai kultūros paminkluose gali užsiimti atestate nurodyta veikla ⁵¹ .
Valstybės saugomi	Nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objektus ir vietas, kurie neskelbiami kultūros paminklais, ir regioninio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objektus ir vietas valstybės saugomais skelbia kultūros ministras.	Gali pretenduoti į valstybės biudžeto lėšas. Gali būti kompensuojamos taikomųjų tyrimų, tvarkomųjų paveldosaugos darbų bei jų projektavimo išlaidos. Savivaldybės tarybos sprendimu savivaldybė gali kompensuoti iš savo biudžeto lėšų ne savivaldybei nuosavybės teise priklausančio, bet jos teritorijoje esančio paskelbto saugomu kultūros paveldo objekto tvarkybos darbus.	2) viešojo pažinimo ir naudojimo – sudaryti sąlygas dabarties ir ateities kartoms nekilnojamąjį kultūros paveldą pažinti, lankyti ir juo naudotis; 3) viešosios pagarbos – apsaugoti memorialinius ir sakralinius objektus, mirusiųjų ar žuvusiųjų palaidojimo ir atminimo vietas (karių, sukilėlių, pasipriešinimo okupantams dalyvių ir kitas neveikiančias kapines ar pavienius kapus).	Antrąją kvalifikacinę kategoriją turintys specialistai kultūros paveldo objektuose gali užsiimti atestate nurodyta veikla.

⁵¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005-04-14 įsakymas Nr. IV-146 „Dėl Specialistų, vykdančių nekilnojamojo kultūros paveldo taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus, rengiančių tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atliekančių tvarkomuosius paveldosaugos darbus bei vadovaujančių tokiems darbams, atliekančių paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę, atestavimo taisyklių ir Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialisto atestato formos patvirtinimo“.

Nekilnojamojo kultūros paveldo objekto statusas	Įregistravimas registre / skelbimas saugomu	Finansavimas	Apsaugos tikslai	Reikalavimai tvarkybos darbų specialistams
Savivaldybės saugomas	Vietinio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objektus ir vietas savivaldybės saugomais skelbia savivaldybės taryba.	Gali pretenduoti į valstybės biudžeto lėšas. Gali būti kompensuojamos taikomųjų tyrimų, tvarkomųjų paveldosaugos darbų bei jų projektavimo išlaidos.		
Įrašytas į registrą („registrinis“)	Nekilnojamosios kultūros vertybės registruojamos vertinimo tarybai nusprendus, kad vertybei reikalinga apsauga. Tokios vertybės registruojamos kaip didelę mokslinę, istorinę ar kultūrinę reikšmę turintys pavieniai, kompleksiniai ar į kompleksus įeinantys kultūros paveldo objektai ar vietovės.	Dvarai turintys teisinę apaugą, tačiau nepriskirti valstybės saugomiems 2005-2013 m. negalėjo pretenduoti į valstybės biudžeto lėšas. Nuo 2014 m. į valstybės biudžeto lėšas gali pretenduoti visi nekilnojamojo kultūros paveldo objektai.	Nekilnojamųjų kultūros vertybių pradinė apsauga	

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal teisės aktų nuostatas

Valstybinio audito ataskaitos
 „Dvarų nekilnojamojo kultūros
 paveldo išsaugojimo užtikrinimas“
 3 priedas

Dvarų paveldo išsaugojimo programos priemonių įgyvendinimas

Priemonės pavadinimas	Vykdytojas	Įvykdymo terminas	Orientacinis lėšų poreikis (tūkst. litų)	Skirtos lėšos (tūkst. litų)	Priemonių įgyvendinimas
1. Sisteminių mokslinių tyrimų atlikimas:					
1.1. valstybinės mokslinių istorinių, archeologinių, kraštovaizdžio ir pastatų architektūros, žemėtvarkos ir žemėnaudos raidos, socialinių, kultūrinių ir kitų tyrimų sistemos principų, teminio plano parengimas ir vykdymas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Lietuvos istorijos institutas	principų ir teminio plano parengimas – 2004 metų II ketvirtis, vykdymas – nuolat	55 kasmet (per 5 metus – 275)	20	Priemonė įgyvendinta iš dalies. Planas parengtas, tačiau priemonė nebuvo vykdoma toliau.
1.2. Lietuvos dvarų paveldo fizinių, funkcinų teritorinių-erdvinių struktūrų, jų fragmentų ir elementų, nuosavybės santykių ir formų, sklaidos analizė, kompleksinis ištyrimas ir rekomendacijų, kaip šį paveldą išsaugoti, parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Lietuvos istorijos institutas	2004 metų II ketvirtis	80		Priemonė įgyvendinta iš dalies. Neparengtos rekomendacijos, tik analizė.
1.3. dvarų paveldo nulemtos gyvenviečių istorinės teritorinės-erdvinės sklaidos ir sistemos ištyrimas ir mokslinių rekomendacijų, kaip rengti Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo, tvarkymo ir naudojimo specialiojo plano projektą, parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Architektūros ir statybos institutas	2004 metų II ketvirtis	60	30	Priemonė įgyvendinta.
1.4. istorinių agroformų ir agroūkio modelių mokslinė studija, jų atkūrimo ir pavyzdinių tradicinės žemėnaudos ir žemėvaldos teritorijų suformavimo išsaugant infrastruktūros elementus galimybių	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Lietuvos žemės ūkio universitetas	2004 metų II ketvirtis	75	25	Priemonė įgyvendinta.

Priemonės pavadinimas	Vykdytojas	Įvykdymo terminas	Orientacinis lėšų poreikis (tūkst. litų)	Skirtos lėšos (tūkst. litų)	Priemonių įgyvendinimas
analizė, pavyzdinių istorinių modelių projekto ir jo įgyvendinimo projekto parengimas					
2. Dvarų paveldo identifikavimas ir apskaita:					
2.1. dvarų sodybų ir palivarkų paieškos ir apskaitos metinių programų parengimas ir vykdymas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2005 metų IV ketvirtis	320,1 kasmet (per 3 metus – 960,3)		Priemonė įgyvendinta. Nuo 2005 m. IV ketv. vykdoma pagal kultūros ministro patvirtintas Kultūros paveldo departamento Paveldotvarkos programas
2.2. dvarų paveldo archeologinių objektų identifikavimo ir apskaitos metinių programų parengimas ir vykdymas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2007 metų IV ketvirtis	115 kasmet (per 5 metus – 565)		Priemonė įgyvendinta. Priemonę vykdo Kultūros paveldo centro Archeologijos skyrius.
2.3. dvarų sodybų ir palivarkų kompleksų papildymas kitomis dvarų paveldo dalimis pagal sisteminių mokslinių dvarų paveldo tyrimų duomenis	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2007 metų IV ketvirtis	75 kasmet nuo 2004 metų (per 4 metus – 300)		Duomenys apie įgyvendinimą nepateikti.
3. Teisinis reglamentavimas:					
3.1. lėšų dvarų paveldo išsaugojimo ir integravimo į visuomenės gyvenimą programoms ir projektams įgyvendinti skyrimo pagal gaunamas paraiškas tvarkos parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2004 metų IV ketvirtis	14		Priemonė įgyvendinta.
3.2. Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos naudojimo dvarų paveldui išsaugoti galimybių analizės parengimas, investavimo prioritetų nustatymas ir projektų rengimo metodinių reikalavimų parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2004 metų I ketvirtis	25		Priemonė įgyvendinta.
3.3. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo dėl valstybinės reikšmės	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos	2003 metų IV ketvirtis	-		Priemonė įgyvendinta.

Priemonės pavadinimas	Vykdytojas	Įvykdymo terminas	Orientacinis lėšų poreikis (tūkst. litų)	Skirtos lėšos (tūkst. litų)	Priemonių įgyvendinimas
istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašo patvirtinimo projekto parengimas	departamentas				
3.4. Lietuvos Respublikos dvarų paveldo išsaugojimo, tvarkymo ir naudojimo specialiojo plano parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Valstybinė paminklo saugos komisija	2005 metų II ketvirtis	500		Priemonė neįgyvendinta. Planas neparengtas. Kultūros paveldo departamento teigimu, priemonės vykdymui neliko įstatyminio pagrindo, nes 2005 m. NKPA įstatyme buvo įtvirtintos naujos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiųjų planų rengimo nuostatos. Vykdoma pagal Paveldotvarkos programą.
3.5. regionų plėtros planų ir kitų regionų plėtros planavimo dokumentų analizė, pasiūlymų dėl jų sudarymo atsižvelgiant į dvarų kultūros paveldo išsaugojimą ir saugomų teritorijų sistemą parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Vidaus reikalų ministerija	2004 metų I ketvirtis	8		Priemonė įgyvendinta.
3.6. apsaugos reglamentų rengimo tvarkos ir dvarų sodybų apsaugos reglamentų parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2005 metų IV ketvirtis	300		Priemonė įgyvendinta iš dalies. 2005 m. parengtas nekilnojamojo kultūros paveldo objekto pavyzdinis apsaugos reglamentas.
3.7. dvarų paveldo objektų apsaugos reikalavimų įteisinimas Nekilnojamojo turto registre	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Kultūros paveldo centras, valstybės įmonė Registrų centras	nuolat	200 kasmet		Priemonė įgyvendinta iš dalies. Kultūros paveldo centro direktoriaus 2004-07-07 rašte Nr. (92)-2-661 nurodoma, kad šiai priemonei vykdyti lėšų nebuvo skirta, todėl priemonė vykdoma iš dalies tik Kultūros paveldo centro darbuotojų iniciatyva ir jų lėšomis.
4. Saugojimas:					
4.1. dvarų paveldo objektų – kultūros paminklų konservavimo,	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių	nuolat	3000 kasmet (per 5 metus – 15000)	12302,3	Priemonė įgyvendinta iš dalies.

Priemonės pavadinimas	Vykdytojas	Įvykdymo terminas	Orientacinis lėšų poreikis (tūkst. litų)	Skirtos lėšos (tūkst. litų)	Priemonių įgyvendinimas
pritaikymo, restauravimo, išimtiniais atvejais – atkūrimo ir tvarkymo darbų pagal šių darbų programas organizavimas	apsaugos departamentas				Vykdoma pagal paveldotvarkos programą (skiriamos lėšos dvarų tvarkybai ir neatidėliotiniams saugojimo darbams).
4.1.1. Dvarų paveldo objektų, kuriems pirmiausia būtini neatidėliotini saugojimo ir tvarkybos darbai, sąrašo parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2004 metų IV ketvirtis	5		Priemonė įgyvendinta. Sąrašas parengtas ir išsiųstas Kultūros ministerijai 2008-10-09 raštu Nr. (1.36)2-2928.
4.2. dvarų sodybų ir kitų vertingiausių dvarų paveldo objektų fizinės būklės analizė, šio paveldo savininkų ir valdytojų nustatymas, kiekvieno objekto poreikių ir tikslingumo jį investuoti duomenų parengimas, šių objektų ekonominės ir kultūrinės reikšmės ir vertės, tarpusavio santykių nustatymas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2004 metų III ketvirtis	25		Duomenys apie įgyvendinimą nepateikti.
4.3. ilgalaikės medinių dvarų paveldo objektų tvarkymo darbų programos parengimas ir vykdymo organizavimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	programa – 2004 metų IV ketvirtis, vykdymas – neterminuotas	2500 kasmet (per 5 metus – 12500)	5	Priemonė įgyvendinta iš dalies. Programa parengta, tačiau jos vykdymas toliau nebuvo organizuojamas.
4.4. ilgalaikės dvarų paveldo objektų – istorinių želdynų (parkų) tvarkymo darbų programos parengimas ir vykdymo organizavimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Aplinkos ministerija	programa – 2004 metų IV ketvirtis, vykdymas – neterminuotas	1500 kasmet (per 5 metus – 9500)		Priemonė įgyvendinta iš dalies. Programa parengta, tačiau jos vykdymas toliau nebuvo organizuojamas.
4.5. dviejų istorinių želdynų (parkų) restauravimo specialistų rengimas užsienio mokslo įstaigose	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2004-2007 metai	120 kasmet (per 4 metus – 480)		Priemonė įgyvendinta.
5. Pristatymas visuomenei:					
5.1. šviečiamosios kultūros paveldo propagavimo programos sukūrimas ir įtraukimas į bendrojo vaikų ir jaunimo	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Švietimo ir	2004 metų II ketvirtis	35	9,9	Duomenys apie įgyvendinimą nepateikti. Kultūros paveldo departamentas nurodė, kad pagal 2004-07-27 sutartį

Priemonės pavadinimas	Vykdytojas	Įvykdymo terminas	Orientacinis lėšų poreikis (tūkst. litų)	Skirtos lėšos (tūkst. litų)	Priemonių įgyvendinimas
lavinimo ir mokymo, suaugusiųjų švietimo ir pedagogų kvalifikacijos kėlimo programas	mokslo ministerija				sukurta šviečiamosios kultūros paveldo programavimo programa „Lietuvos dvarai“, įrašyta į CD. Tačiau kompiuterinė laikmena pateikta nebuvo
5.2. laidų apie dvarų paveldą ciklo per Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją rengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija	transliacijų pradžia – 2004 metų I ketvirtis	20-30 kasmet	25 5,9 70	Priemonė įgyvendinta.
5.3. dviejų tomų atlaso „Lietuvos dvarų sodybos“ parengimas ir išleidimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	I tomas – 2006 metų I ketvirtis II tomas – 2007 metų I ketvirtis	100	47,5 101,8	Priemonė įgyvendinta.
5.4. Lietuvos dvarų tinklo sklaidos ir raidos žemėlapių parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2004 metų IV ketvirtis	80	79,7	Priemonė įgyvendinta.
5.5. informacinės sisteminės duomenų bazės „Lietuvos dvarų paveldas“ sukūrimas, jos duomenų pristatymas visuomenei interneto puslapyje	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2004 metų III ketvirtis	450	50	Priemonė įgyvendinta.
5.6. Lietuvos dvarų paveldo objektų gido parengimas ir išleidimas lietuvių ir užsienio kalbomis	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos	2004 metų II ketvirtis	80		Duomenys apie įgyvendinimą nepateikti.
5.7. kelio ženklų ir rodyklių, informuojančių apie dvarų paveldo objektus, įrengimas	Susisiekimo ministerija, Kultūros ministerija, savivaldybės (rekomenduoja ma)	2004 metų III ketvirtis	30-40 kasmet		Priemonė iš dalies įgyvendinta. Kultūros paveldo departamento direktoriaus įsakymu patvirtintas Ženklinčių rodyklėmis valstybės saugomų objektų sąrašą ir Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. ĮV-152 „Dėl Saugomų

Priemonės pavadinimas	Vykdytojas	Įvykdymo terminas	Orientacinis lėšų poreikis (tūkst. litų)	Skirtos lėšos (tūkst. litų)	Priemonių įgyvendinimas
					nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ženklinimo tipinėmis lentomis ir rodyklėmis taisyklių patvirtinimo" (Žin., 2005, Nr. 52-1758). KPD įsakymu patvirtintas Ženklinčių rodyklėmis valstybės saugomų objektų sąrašas.
6. Vaidmens atkūrimas:					
6.1. leidinio apie numatomas investicijas į dvarų paveldo objektus parengimas ir išleidimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, viešoji įstaiga Lietuvos ekonominės plėtros agentūra	2004 metų III ketvirtis	60	19,4	Priemonė įgyvendinta.
6.2. dvarų paveldo objektų integravimo į visuomenės gyvenimą projektų, siekiančių gauti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų, parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas, savivaldybės (rekomenduoja ma)	2007 metų IV ketvirtis	200 kasmet nuo 2004 metų		Duomenys apie įgyvendinimą nepateikti.
6.3. dvarų paveldo objektų pritaikymo analizė, metodinių naujos paskirties parinkimo reikalavimų parengimas	Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas	2004 metų II ketvirtis	10		Priemonė įgyvendinta.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Kultūros paveldo departamento duomenis

Valstybinio audito ataskaitos
 „Dvarų nekilnojamojo kultūros
 paveldo išsaugojimo užtikrinimas“
 4 priedas

Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Rekomen- dacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmai / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
1.	Siekiant užtikrinti dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tinkamą apskaitą ir išsaugojimą, numatyti prioritetus jiems nustatant vertingąsias savybes ir skiriant lėšas.	Kultūros ministerijai	Parengti kultūros ministro įsakymo projektą, nustatantį prioritetinių dvarų, kuriems Kultūros vertybių registre pirmiausiai turės būti tikslinamos/nustatomos vertingosios savybės, sąrašą. Į šį sąrašą turės būti atsižvelgiama skiriant dalinį finansavimą per paveldotvarkos programą, iš Europos Sąjungos struktūrinių ir kitų fondų.	2014 m. IV ketvirtis
2.	Pakeisti ir papildyti teisės aktus, reglamentuojančius apsaugos reglamentų išdavimą, nustatant, kad jie būtų išduoti visiems tokių vertybių valdytojams.	Kultūros ministerijai	Parengti kultūros ministro įsakymo „Dėl Kultūros paveldo objektų individualių apsaugos reglamentų rengimo, tvirtinimo ir išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo projektą kuriame nustatyti, kad apsaugos reglamentai išduodami visiems į Kultūros vertybių registrą įrašytiems kultūros paveldo objektams.	2014 m. III ketvirtis
3.	Tobulinti kompensavimo už atliktus tvarkybos darbus mechanizmą, kad jis taptų patrauklesnis kultūros paveldą tvarkantiems ir prižiūrintiems valdytojams.	Kultūros ministerijai	Parengti kultūros paveldo apsaugos numatomo teisinio reguliavimo koncepciją (keičiant šiuo metu galiojantį nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos teisinį reglamentavimą įstatyme), kurioje, be kitų prioritetų būtų apibrėžtas ir patrauklaus finansinio skatinimo mechanizmas.	2015 m. IV ketvirtis
4.	Parengti dokumentą, kuriame būtų numatyta kaip vertinti kultūros paveldo objekto būklės pokytį ir užtikrinti, kad būtų organizuoti mokymai stebėseną vykdančioms Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių atsakingiems darbuotojams apie jo taikymą.	Kultūros ministerijai	Parengti kultūros ministro 2012 m. vasario 6 d. įsakymo Nr. IV-94 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo projektą, kuriame bus nustatyta, kaip vertinti kultūros paveldo objekto būklės pokytį ir Kultūros paveldo departamentui pavesta rengti mokymus apie stebėsenos vykdymą.	2014 m. III–IV ketvirtis
5.	Numatyti priemones, sudarančias sąlygas dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojams išsaugoti dvarų paveldo	Kultūros ministerijai	KM inicijuojamoje parengti numatomo teisinio reguliavimo koncepcijoje (nurodytoje 3 punkte) kaip prioritetą nustatyti, jog kartu su dvaro sodyba saugomos teritorijos negalima dalinti	2015 m. IV ketvirtis

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
	objektų teritorijos vientisumą.		dalimis, suformuojant atskirus sklypus prie pastatų.	
6.	Siekiant užtikrinti dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tinkamą apskaitą ir išsaugojimą, numčius terminus nustatyti objektų vertingąsias savybes, parengti apsaugos reglamentus ir išduoti juos valdytojams pirmenybę teikiant paskelbtiems saugomais objektams ir, patikslinus duomenis, su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsauga susijusius juridinius faktus perduoti Nekilnojamojo turto registro tvarkytojui įregistruoti.	Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos	1. Surinkti ir susisteminti duomenis apie dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, kuriems būtina patikslinti apskaitos duomenis, ir parengti priemonių planą, prioritetą teikiant paskelbtiems saugomais objektams. 2. Pateikti Kultūros ministerijai Kultūros paveldo objektų individualių apsaugos reglamentų rengimo, tvirtinimo ir išdavimo tvarkos aprašo projektą. 3. Patvirtinus Kultūros paveldo objektų individualių apsaugos reglamentų rengimo, tvirtinimo ir išdavimo tvarkos aprašą, parengti ir patvirtinti apsaugos reglamentų parengimo ir išdavimo planą, prioritetą teikiant paskelbtiems saugomais objektams. 4. Teikti su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsauga susijusius juridinius faktus Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro tvarkytojui.	2014 m. IV ketvirtis 2014 m. II ketvirtis Kai bus patvirtintas Kultūros paveldo objektų individualių apsaugos reglamentų rengimo, tvirtinimo ir išdavimo tvarkos aprašas. Kai Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2014-03-28 įsakymu Nr. 1R-106 „Dėl darbo grupės sudarymo“ sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė pasiūlymams dėl Kultūros vertybių ir Nekilnojamojo turto registrų automatinės sąveikos sukūrimo pateikti nustatys Kultūros vertybių registro duomenų, reikalingų perduoti automatinio būdu Nekilnojamojo turto registrui, apimtis, išanalizuos šių registrų automatinės sąveikos programinių priemonių sukūrimo darbus, numatys jų atlikimo terminus ir nurodys galimus finansavimo

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
				šaltinius, prireikus, pateiks pasiūlymus ir dėl keistinių teisės aktų. Automatinis duomenų perdavimas preliminariai numatomas 2016 m.
2.	Siekiant rezultatyvesnės kultūros paveldo objektų stebėsenos, surinkti duomenis apie paveldosauginių požiūriu abejotinos vertės, sunykusius dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, įrašytus į Kultūros vertybių registrą, ir pateikti juos Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboms sprendimams dėl teisinės apsaugos.	Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos	Surinkti ir susisteminti duomenis apie apie paveldosauginių požiūriu abejotinos vertės, sunykusius dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, įrašytus į Kultūros vertybių registrą, ir parengti duomenų apie šiuos objektus teikimo Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboms priemonių planą.	2014 m. IV ketvirtis

Atstovai ryšiams, atsakingi už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais:

Kultūros politikos departamento Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus vyr. specialistė Jurgita Matuizienė
Tel. 219 3460, el. p. jurgita.matuiziene@lrkm.lt

Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus pavaduotojas Algimantas Degutis
tel. 8 (5) 272 41 00, el. p. alde@heritage.lt

Šaltinis – Valstybės kontrolė